

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД ЯК УМОВА ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТА

Слободянюк О. М.

E-mail: lena.helen153@mail.ru

Вінницький національний технічний університет (м. Вінниця)

У числі пріоритетів сучасної освіти виділяється гуманітаризація всіх її сфер, що забезпечить збереження цілісності людини. Актуалізація проблем цілісності людського буття є наслідком втрати здатності його гуманітарного світосприймання, яке дозволяє бачити «світ в єдності» [4; С.84]. Гуманітаризація в контексті гендерних досліджень – це, перш за все, підхід до дійсності з точки зору чоловіка і жінки як в ім'я розвитку в кожному з них цілісної людини, так і спроба побачити світ в його гендерному вимірі.

XXI століття характеризується порушенням звичного гендерного порядку – соціальні ролі і обов'язки, які традиційно нав'язували чоловікам і жінкам, наприклад, тезу «чоловіки повинні заробляти гроші», а «жінки повинні виховувати дітей» змінюється на: «чоловіки і жінки є джерелами доходу для сім'ї і обидва займаються дітьми» і т.п. Гендерні дослідження стають сьогодні невід'ємною частиною філософії, соціології, антропології, історії, лінгвістики, психології, педагогіки та інших наук про людину; звернені до вивчення процесів суспільного розподілу праці, владних відносин, спілкування між чоловіками і жінками, розвитку гендерного символізму, врахування гендерних особливостей учнів, соціалізації хлопчиків і дівчаток, юнаків та дівчат, виховання культури їх взаємин. В обґрунтуванні цих явищ багато чого залишається суперечливим, однак накопичений багаж знань свідчить про плідність наукових пошуків. Гендерні дослідження в освіті свідчать про кризу безстатевої педагогіки та націлені на визначення шляхів виходу з кризи в руслі гуманітаризації освіти [1, С. 5]

Гендерний підхід як умова гуманітарної підготовки фахівців дозволяє розробляти теорії, концепції, освітні моделі, що враховують гендерні інтереси, гендерні проблеми в соціальному розвитку суспільства та системі освіти та ефективного пошуку способів їх вирішення, що створюють умови для цілісного розвитку учнів і студентів обох статей. Гендерний підхід в системі освіти – один з інноваційних підходів, обумовлений економічними і соціальними перетвореннями в суспільстві, актуалізує нові вимоги: гуманітарну підготовку вчителя, викладача – особистість творчу, яскраву, що володіє досягненнями наук про людину і закономірності його розвитку, новими технологіями навчання та виховання, мистецтвом спілкування, гендерною компетенцією в структурі загальної професійної компетентності [2; С.213], що сприяє підвищенню якості освіти. Дослідники виділяють в якості однієї з базових умов педагогічної культури вчителя, його загальної професійної компетентності, гендерну компетентність, що включає індивідуальний стиль вчителя, викладача, гендерну освіченість (І.О.Загайнов, Т.Е.Ісаєва, О. М. Каменська, І.С . Кльоцина, С.В.Рожкова, С.Л.Риков та ін.). Кожен вчитель, викладач є джерелом інформації і володіє власним стилем викладання навчального матеріалу, який обумовлений гендерними особливостями. Від їх загальної професійної компетентності та гендерної компетентності, зокрема, дійсно залежить орієнтація програм і методик навчання на конкретну жіночу/чоловічу індивідуальність з певним типом функціональної асиметрії півкуль, створення сприятливих умов для всебічного розкриття здібностей учнів і студентів, створення ситуації успіху, підвищення ефективності сучасної освіти в цілому. Гендерна компетентність конструюється на основі аналізу моделей гендерних взаємовідносин, котрі розвиваються і трансформуються в суспільстві. [2, С. 212]. Педагоги, які володіють гендерною компетенцією, дають можливість вихованцям розвивати індивідуальні здібності та інтереси, незалежно від приналежності до тієї чи іншої статі, протистояти гендерним стереотипам. Реалізація гендерного підходу в освіті в руслі гуманітарної парадигми дозволяє вихованцям обох статей, починаючи з дошкільного віку, природно розвиватися їх жіночій/чоловічій індивідуальності без тиску гендерних стереотипів; моделювання вербальних і невербальних позитивних впливів соціального середовища сприяє оволодінню здатністю фіксувати і реагувати на будь-які прояви дискримінації за ознакою статі (сексизму).

Терміни: «статеве виховання», «полорольове виховання», «полорольова соціалізація» і їх варіації замінені сьогодні «гендерним вихованням», «гендерною соціалізацією» і це не просто данина моді і формальна зміна термінів, а показник розвитку педагогічної науки, розширення предмета дослідження. Наші попередники – автори робіт зі статевого виховання школярів в 60 - 80-ті роки XIX століття (Е.Г. Костяшкін, А.Г. Хріпкова, Д.В. Колесов, Л.М. Тимошенко, Д.Н. Ісаєв, В.Е. Каган та ін) заклали основи для сучасного гендерного виховання. Багато хто з них вказували на взаємодію природного і соціального в становленні жіночності і мужності, на необхідність врахування чинників соціального оточення, впливу батьків, однолітків, значущих дорослих, спеціально організованої статевої освіти дівчат і хлопців. Сьогодні модно критикувати дослідників за їх сентенції зводити до «природного призначення» статей та називати рекомендоване в їх методичних посібниках зміст діяльності по «підготовці до статевої ролі» моралізаторством, статевою сегрегацією в сферах домашньої та суспільної праці, лише інформуванням про статеву гігієну. Дійсно, нашими попередниками досліджувалися перераховані питання, але не через обмеженість вчених, а у відповідність до стану розвитку в ті роки педагогічної науки. Навіть десять років тому терміну «гендер» в педагогічній науці ще не було, і, відповідно, не могли підніматися ті питання, які сьогодні широко розглядаються і глибоко досліджуються.

Розробка гендерного підходу в освіті здійснюється сьогодні у відповідності з економічними та соціокультурними змінами в суспільстві, пов'язана з інтеграцією та переосмисленням знань, отриманих різними науками про людину, подальшим виокремленням власного предмета дослідження в кожній науці; виявленням педагогічних аспектів процесу гендерної соціалізації дівчат і юнаків, чоловіків і жінок як суб'єктів навчання і виховання в системі освіти;

вивченням механізмів складних і багатогранних взаємодій учнів з педагогами, однолітками обох статей в одностатевих і різностатевих групах; вікових та індивідуальних особливостей становлення гендерної ідентичності; аналізом ролі дошкільних, шкільних, середніх і вищих професійних освітніх установ, установ додаткової освіти та професійної перепідготовки як соціальних інститутів в гендерній соціалізації дітей, молоді та дорослих, що сприяють ліквідації дискримінації за статтю, подолання гендерних стереотипів у педагогічній практиці; виявленням закономірностей і розробкою нових технологій, що створюють умови для найбільш повної самореалізації учнів обох статей, що сприяють вихованню нової особистості з високими інтенціями відкритості та адаптивності до різних культур, пріоритетами миролюбності і паритетної демократії у всіх сферах життя, здатної до індивідуального життєвого вибору в динамічному сучасному суспільстві.

В контексті гендерних досліджень гуманітарність означає визнання наступних фактів: цілісного характеру педагогічних процесів і явищ, їх обумовленості внутрішніми закономірними причинами саморуку; нелінійного, кризового характеру саморозвитку; необхідності надання допомоги (сприяння) в поступальному розвитку людини незалежно від її статевої приналежності. Незважаючи на те, що практично в усіх мовах світу тільки слово чоловік тотожне слову «людина», але не жінка. Гуманітарність педагогічного знання заснована на визнанні педагогом права учнів - дітей і дорослих обох статей самим приймати рішення щодо свого життя, долі; передбачає вибір стратегії гендерної поведінки, взаємин (маскулінна стратегія: чоловік – ведучий, жінка – та, яку ведуть; фемінної стратегії: жінка – ведуча, чоловік – той, кого ведуть; андрогінна, власне гендерна (гармонійність, не полярність і домінування, а гнучкі партнерські взаємини, засновані на діалозі), звернених до внутрішнього світу. Гуманітарність передбачає активну і зацікавлену участь вихованців і вихованок в педагогічному процесі, де педагогічна діяльність мислиться як спів-діяльність, спільне подолання труднощів в індивідуально-особистісному становленні та суб'єктному розвитку чоловічої / жіночої індивідуальності.

Гендерний підхід як умова гуманітарної підготовки фахівців заснований на психолого-педагогічному знанні, гуманітарному по своїй суті, що сприяє цілісному становленню фахівців обох статей у всьому їх різноманітті та їх зв'язків із зовнішнім світом. Гуманітарна підготовка фахівців на основі гендерного підходу включає «саморозвиток» фахівців, самостановленню їх гендерної компетентності, що включає накопичення нових можливостей, появу різнопорядкових новоутворень (які традиційно вважалися «чоловічими» або «жіночими»), включає готовність до різних видів допомоги людям обох статей в продуктивному здійсненні себе в новому сприйнятті гендерних ролей, призначення чоловіка і жінки в світі як жіночої / чоловічої індивідуальності. Саме закономірності якісних перетворень фахівця стають предметом його індивідуального (осмислення власної жіночої / чоловічої унікальності) і професійного (як фахівця, що володіє гендерної компетентністю) становлення при цілісному розумінні педагогічного процесу.

Гендерний підхід як умова гуманітарної підготовки фахівців являє собою особливу цілісність в індивідуальному та професійному становленні фахівців, що відрізняється якісною визначеністю [3; С.115]. Вона включає готовність до надання різних видів допомоги дівчинці, хлопчику, дівчині, юнакові, жінці, чоловікові в подоланні психолого-педагогічних гендерних труднощів, що представляють собою суб'єктивну реакцію на ситуацію, що характеризується внутрішньою перешкодою (наприклад, криза гендерної ідентичності), проблемою в розвитку маскулінності (мужності) / фемінінності (жіночності), у взаєминах з іншою статтю, що вимагають подолання неадекватної самооцінки, розвитку здібностей для вирішення завдання і розуміння ситуації, коригування мотивації та інших індивідуально-особистісних властивостей. Гуманітарна підготовка, що базується на гендерному підході, покликана допомогти учням обох статей, в розумінні реальної картини труднощів, їх причин, перспектив саморозвитку, самореалізації потенціалу їх жіночої / чоловічої індивідуальності в наступних *видах*:

- *педагогічне керівництво*, що передбачає допомогу молодому спеціалісту з сторони фахівця; розвиток у нього готовності до допомоги учням, вихованцям в подоланні труднощів; розвиток здатності брати на себе ініціативу і відповідальність у визначенні цілей, відборі засобів і корекції діяльності (наприклад, в гендерній експертизі уроку, гендерному самовизначенні учнів та студентів, створенні атмосфери доброзичливих взаємин між хлопчиками і дівчатками, юнаками та дівчатами у шкільному, вузівському середовищі);
- *педагогічна підтримка*, яка полягає у спільному з учнями, вихованцями визначенні їх інтересів, схильностей, здібностей (не обмежених гендерними стереотипами), ціннісно-цільових установок, можливостей і способів подолання труднощів (розвитку маскулінності (мужності) / фемінінності (жіночності), що перешкоджають становленню жіночої/чоловічої індивідуальності, побудові взаємин з представниками протилежної статі);
- *педагогічний супровід*, що розглядається як створення і розвиток різнобічних умов для прийняття учнями, вихованцями вибору гендерної стратегії (маскулінної, фемінінної, андрогінної), що відповідає внутрішнім потребам жіночої / чоловічої індивідуальності; розвитку життєвої установки, що взаємини між чоловіком і жінкою є цінністю; умінню знаходити оптимальні рішення в різних ситуаціях життєвого вибору.

Висновки

Таким чином, гендерний підхід як умова гуманітарної підготовки фахівців включає оволодіння готовності: педагогічного керівництва, педагогічної підтримки, педагогічного супроводу, що базується на психолого-педагогічних знаннях, заснованих на положеннях гуманітарної парадигми педагогічної діяльності, націлений на педагогічну допомогу в цілісному становленні людини обох статей, в подоланні їм криз гендерної ідентичності, становленні маскулінності / фемінінності, побудові гармонійних взаємин, здатності побачити світ в «людському» і гендерному вимірі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грабовська Т. О. Шляхи гуманізації відносин педагогів з учнями.//Навчально-методичні проблеми формування оптимального педагогічного клімату в шкільному колективі. – К.: МАУП, 1999. – 134с.
2. Нежинська О. О. Модель гендерної компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів / О. О. Нежинська; Ун-т менедж. освіти АПН України, Асоц. Без перерв. освіти дорослих; редкол.: О. Л. Ануфрієва та ін.; голов. ред.. В. В. Олійник // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. – К.: Геопринт, 2008. – Вип. 10. – С.212 – 219.
3. Приходькіна Н. О. Педагогічні умови реалізації гендерного підходу у фаховій підготовці студентів гуманітарних спеціальностей: дис. на здобуття наук. ступеня канд.. педагог. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н. О. Приходькіна. – К., 2011. – 170с.
4. Флоренский П.А.Избранные труды. -М.: Изобразительное искусство,1996. - 285 с.